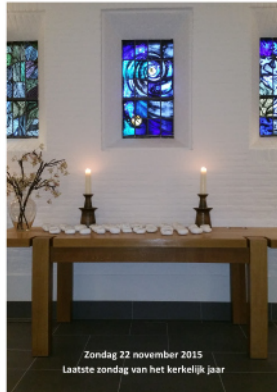

LITURGIE IN DE ONTMOETINGSKERK

"Derde kerstdag" - 27 december 2015 - Het onbekende kerstfeest. Naast talloze bekende kerstfeesten staan in het Nieuwe Liedboek ook de nogal minder bekende, zowel oude als nieuwe. Deze kerstkerst zoeken we samen op weg in het wat onbekendere kerstfeest.

INNEN KOMEN
Ongeduld voorafgaand aan de dienst
Lulden van de kloster
Sibbe

Wij gaan zitten

Benedicging en drempelgebed

v. Omroep is in de naam van de Heer
DE HEER EN ANDER GEMAAKT HEERT
v. HEE, vergeet ons al wat wij misdeden
EN LAAT OND WEEER IN VREDE LEVEN
AMEN

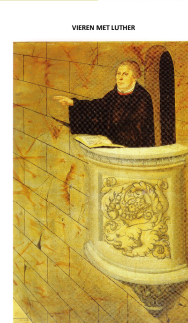
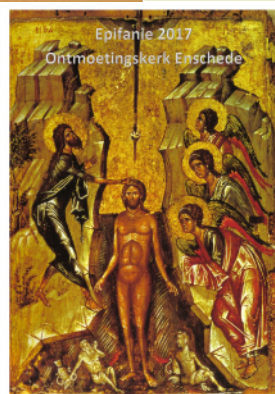
Psalm Psalm 98 - Bergen juichen het (S. 898)

De Psalmen van de Kerstzorgen - maar dan in een nieuwe wind... De voorangerep zingt steeds het vers. De gemeente zingt het refrein: 'U echo van Gods naam'.

Wij gaan zitten

INNEN ZIJN

v. De Heer dat hij is zijn
v. De Heer dat is een ander
Zondag 2015 - pag. 103
Lied. Amaja 9, 1-6 - Geluk in berisping: LB 482
In het oude liedboek stond een berisping van Amaja 9 door Nicolaas Boets. Het nieuwe liedboek komt met een nieuwe berisping van André Troost. De nieuwe berisping staat iets dichtbij de oorspronkelijke Jeuguitkomst, en is daarmee ook iets 'efficiënter' (lezen vers korter).
Ongeduld

Luthers Lezen en Luther's Vieren
tijdens het Lutherjaar 2017
in de Ontmoetingskerk te Enschede

Een dwarsdoorsnee van bijna anderhalf jaar samen vieren
Met het oog op een evaluatie

Dit eiland

Hoe zijn wij hier geland,
waartoe... vanwaar?
ligt ergens aan het strand
dat vreemde schip nog klaar?
en als het anker is gelicht,
naar waar... naar waar?

Stil, sluit de deuren dicht...
bemin elkaar...

A. Roland Holst

0 Inleiding

Op zondag 20 september 2015 hebben we in een bijzonder feestelijke viering de Ontmoetingskerk geopend. “Hier ligt niets bij voorbaat vast. Hier is alles mogelijk”, zo werd in die eerste viering gezegd.

Inmiddels zijn we anderhalf jaar en zeer vele kerkdiensten verder. In dit overzicht kijken we terug op ruim anderhalf jaar samen vieren op zondagmorgen in de Ontmoetingskerk¹. We kijken terug op algemene tradities die we hebben voortgezet. We kijken terug op de beslissingen die we in het begin snel en spontaan genomen hebben, omdat de nieuwe samengestelde gemeente én het nieuwe gebouw vroegen om ook een nieuwe start. En we kijken vooral terug op de ontwikkelingen die sinds die start in september 2015 hebben plaatsgevonden in onze liturgie. Wat zochten we, wat vonden we onderweg?

¹ Daarmee blijft een aantal punten ook buiten schot. Het gaat niet over de Taizévieringen en de Credodiensten. Niet over de vieringen met ‘bijzondere reisgenoten’. Niet over de vieringen in de Grote Kerk van de Kerstnacht. Ook Doop en Avondmaal worden in dit algemene overzicht niet besproken.

1 Uitgangspunten voor de Liturgie in de Ontmoetingskerk

1.1 Leesrooster

In de kerkdiensten van de Ontmoetingskerk volgen we het Oecumenisch Leesrooster, dat wordt opgesteld door de Nederlandse Raad van Kerken, en dat met name in heel veel PKN-gemeentes wordt gevolgd. Dit leesrooster is een combinatie van twee 'systemen':

- Basis is de *drie-jaarlijkse rondgang van het 'Gemeenschappelijk Leesrooster'* (een wereldwijd leesrooster dat gekoppeld is aan het rooster van de RK-kerk). Elk jaar staat een ander evangelie centraal. Dat evangelie lees je dan min of meer van begin tot eind. En bij de evangelielezing van elke zondag worden steeds passende Oud-Testamentische lezingen aangeboden. In 2016 stond het Lucasevangelie centraal. In dit leesrooster zijn vanzelfsprekend de sterke liturgische tijden goed herkenbaar: Advent, Kerst, Kersttijd, Epifanie, Veertigdagen, Pasen, Paastijd, Pinksteren. Bijzonder is dat in de 'groene tijd' tussen Pinksteren en Advent in het leesrooster de seizoenen door mogen klinken: Zomertijd, Herfsttijd. In de Zomertijd genieten we van rustige en vredige lezingen. In de Herfsttijd leven we liturgisch toe naar de spannende 'zondagen van de voleinding' en de Laatste Zondag van het kerkelijk jaar (die wij als 'Gedachteniszondag' vieren).
- Daarnaast biedt het Oecumenisch Leesrooster regelmatig '*projectlezingen*' aan. Dat zijn doorgaande lezingen uit alle mogelijke Bijbelboeken. Vaak verbonden met een bepaalde liturgische periode.

In de voorbije anderhalf jaar lazten we op deze manier:

Periode	Thema / Titel	Bijbelboek
Advent 2015	"Andere Geschiedenis"	Lucas 1 en 2, van begin tot eind gelezen
Veertigdagen 2016	"Stap naar de a(A)nder"	Hebreeënbrief
Stille Week 2016	"Voorhangsel gescheurd"	
Zomer 2016 – vakantiezondagen	"Woestijntijd"	Hink-stap-sprong door Numeri
Herfst 2016	"De eerstgeborene en de laatste dingen"	Genesis 25 – 50 Verhalen van Jakob en Jozef – naar de Laatste Zondag toe gelezen.

1.2 Liedboek 2013

Hoe nieuw het ook was, het Liedboek 2013 was al volledig deel van onze vieringen geworden, toen we in de Ontmoetingskerk introkken.

Bij de introductie van het Liedboek werd geadviseerd om een 'liturgisch profiel' van de gemeente op te stellen. Bij dat 'profiel' zouden dan passende liederen gekozen kunnen/moeten worden.

Wel, dát hebben we in de Ontmoetingskerk juist niet gedaan. We zingen bewust Liedboek-breed. Wat goed uitpakt, omdat onze gemeente net zo breed is als het Liedboek. En zo werkt het Liedboek verbindend.

Daarmee zingen we met regelmaat een onbekend lied. De kunst is om dat enigszins te

doseren. Vaak gaat dat goed. Soms gaat dat fout. Dan schat de voorganger het net verkeerd in. En daar is maar heel weinig aan te doen... Gelukkig kan de gemeente er over het algemeen goed tegen.

1.3 Periodeliturgie

1.3.1 Gedurende een periode de liturgie afstemmen op de lezingen

De verschillende blokken die we aangeboden krijgen vanuit het leesrooster geven de zondagen tijdens zo'n periode een heel eigen kleur. In de 'periodeliturgie' proberen we steeds weer onze huisliturgie aan die eigen kleur van zo'n lezingenblok aan te passen. De basisopzet blijft weliswaar hetzelfde (Bemoediging, Drempelgebed, Kyrie, Gloria, Lezingen, Preek, Gaven, Gebeden, Zegen), maar in de verbeelding en verwoording van de verschillende onderdelen proberen we ons zo veel mogelijk te richten naar het eigene van de leesperiode.

Dit doen we met name in:

- De afbeelding op de voorkant van de liturgie – waar we altijd het thema creatief proberen te verbeelden (zie voorzijde van dit overzicht).
- Het drempelgebed, waarin we ons al sprekende, biddende, in proberen te leven in het thema van de periode.
- Passende Kyrie- en Gloria-liederen.
- Passende responsies (antwoordteksten/antwoordzangen) na Evangelielezing en evt. tijdens de voorbeden.

Met het oog op de invulling van deze elementen verkent het Liturgisch Beraad telkens voorafgaand aan een nieuwe periode de bijzondere inhoud die voorligt.

1.3.2 Voordelen van de periodeliturgie

Een groot voordeel van het systeem van Periodeliturgieën is dat er veel variatie mogelijk is. Soms biedt een lezingenblok bijzondere kansen. Bijvoorbeeld toen we lazen uit Numeri. We waren onderweg, met het woestijnvolk, naar het land van Gods belofte. Met een visioen voor ogen dus.

En onderweg, gewoon in de Numerilezing klonk ineens de bekende priesterzegen, als deel van het verhaal. Liturgie en lezing hangen samen, zo hoorden we.

In de afronding van de kerkdienst kwam het allemaal terug – waarmee indirect ook nog eens zeven weken lang een heel oude traditie van ‘wetslezing’ doorklonk in onze eredienst:

Visioen voor onderweg

- v. Met Uw woord in ons hart
en onze handen vaardig tot Uw werk
spreken wij uit, o HEER,
naar U en onze naaste:
- G. DAT WIJ U ZULLEN DIENEN EN NIEMAND ANDERS –
DAT WIJ UW BEELD EN GELIJKENIS HERKENNEN ZULLEN
IN DE GESTALTE VAN JEZUS CHRISTUS,
DIENSTKNECHT VAN DE MINSTEN DER MENSEN –
DAT WIJ UW NAAM ZULLEN HEILIGEN –
DAT WIJ UW TOEKOMENDE DAG ZULLEN VIEREN –
DAT WIJ ONZE OUDERS ZULLEN EERBIEDIGEN –
DAT WIJ HET LEVEN HOOG HOUDEN –
DAT WIJ ELKAAR TROUW ZULLEN ZIJN –
DAT WIJ ONS NIETS VAN ELKAAR ZULLEN TOE-EIGENEN –
DAT WIJ ELKAAR MET WAARHEID ZULLEN ONTMOETEN –
DAT WIJ ELKAAR HET GOEDE VAN HET LEVEN GUNNEN –
- v. Zo hebben wij gehoord,

zo zullen wij doen,
HEER, onze God,
gezegend zijt Gij.
- G. AMEN

(Bron: *Dienstboek*)

De zegen van Aäron

- v. De HEER nu sprak tot Mozes:
Spreek tot Aäron en de zijnen: Zo zult u de Israëlieten zegenen:
De HEER zegene u en behoede u;
de HEER doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;
de HEER verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.
(Zo zullen zij mijn naam op de Israëlieten leggen, en Ik zal hen zegenen.)

(Numeri 6, 22 – 27)

Beantwoord met:

- g. Amen (gezongen)

We kunnen dankzij de periodeliturgie ook onderdelen uitproberen, en gaandeweg verbeteren, zonder dat het in één keer voor jaren vastligt. Zo hebben we bijvoorbeeld al zingend gezocht naar een bij onze gemeente passend amen...

Een derde voordeel, tenslotte, van de periodeliturgie is dat het liturgieboekje de mogelijkheid schept om toelichtingen te geven. Er wordt vaak een toelichting gegeven op het bijzondere van het lezingenblok. Maar ook worden liturgische keuzes uitgelegd. Misschien is dit meer voor de liefhebbers. Maar door de weken heen wordt het toch door menigeen gelezen.

“Woestijntijd” - Een klein leerhuis vooraf

In de Hebreeuwse Bijbel draagt het vierde Bijbelboek als titel ‘*Bemidbar*’ - ‘in de woestijn’, naar de eerste woorden van het boek. De titel is een leeswijzer: “in de woestijn” is het relax van Israël levend in de tussentijd - ná de uittocht uit de slavernij van Egypte, vóór de intocht in het land van belofte. Woestijntijd is ongekend dramatisch, en kan een generatie lang duren – zo vertelt het boek. De ons meer bekende Latijnse titel van het boek, ‘Numeri’ – ‘getallen’, klinkt iets verderop in het boek: “Tel hen hoofdelijk...”(13). Al even veelzeggend! Want het tellen in Numeri is bepaald niet zakelijk neutraal. Een passende Engelse vertaling van ‘Numeri’ zou ‘*administrator*’ zijn – wat niet alleen naar de boekhouding verwijst, maar tegelijk ook naar de regering. Het gaat in de getallen van Numeri om de ordening van de gemeenschap. Zonder organisatie, zonder beleid, kan een gemeenschap geen gemeenschap zijn. En zonder ‘leiding’ kan een gemeenschap nooit op weg gaan naar de toekomst, zeker niet als deze ongewis is. Tegelijk staan organisatie en leiding altijd in spanning met de vrijheid die wordt gezocht. Over leiderschap en macht en vrijheid gaat het dus, in de getallen van het boek Numeri. Over visie en beleid... en hoe de visie onderweg verloren kan gaan en het beleid vast kan lopen... en hoe die twee crises samenhangen... En zo gelezen... is het Bijbelboek Numeri in het Europa van 2016 razend actueel!

Opbouw van Numeri

- Het boek Numeri kent een symmetrische opbouw met een duidelijke kern:
- I. Organisatie (tellen) van de gemeenschap om samen op weg te kunnen gaan (Numeri 1,1 – 10,10). Welk visioen verbindt ons, ondanks alle verschillen? Hoe organiseren we samen de reis naar het lokkend visioen?
 - II. Crisis onderweg (Numeri 10,11 – 25,18)
 - a. De angst voor ‘buiten’ (10,11 – 15,41). Is ons ideaal wel houdbaar in een gevaarlijke wereld?
 - b. Het *innerlijk conflict* (16,1 – 19,22). *Wie geeft leiding onderweg naar vrijheid?*
 - c. De aanval van ‘buiten’ (20,1 – 25,18)
 - III. Een nieuw begin (Numeri 26,1 – 36,13) Als bij wonder blijkt de crisis niet het einde. *Wéér* wordt er geteld. Want een nieuwe generatie zal het land van Gods belofte binnentrekken.

Het Bijbelboek Numeri is een ontmaskerende analyse van de crisis van een gemeenschap onderweg. Deze gemeenschap die leeft in de ambivalentie van visioen en angst. De angst wordt verwoord als angst voor ‘buiten’... Maar ondertussen komt de ware crisis niet van buiten, doch zit deze diep van binnen, waar het visioen niet langer verbindend werkt... Het is deze crisis van binnen (I,b), die de bron blijkt voor de angst voor buiten (II,a), en die de gemeenschap tegelijk heel kwetsbaar maakt voor buiten (II,c). Hoe actueel wil je het hebben?

Lezen in Numeri

Deze weken laten we de doorgaande lezing uit het Lucas-evangelie even los. De Numeri-lezing mag voluit bepalend zijn. Daarbij wordt per zondag een passende tweede lezing gezocht. Uit het boek Numeri lezen we gedurende zeven weken een zevental fragmenten. In die fragmenten komen alle hoofddeeltes van het Bijbelboek aan de orde. De meeste aandacht gaat daarbij uit naar de crisis:

Datum	Naam	Numeri	Bijzonderheden
17-7	5e van de Zomer	9,15-23 (I)	
24-7	6e van de Zomer	12,1-16 (II,a)	16.30u ook Taizéviering – vanaf 16.00u oefenen
31-7	7e van de Zomer	13,1-2.21-14,9 (II,a)	
7-8	8e van de Zomer	17,16-26 (II,b)	
14-8	9e van de Zomer	21,4-9 (II,c)	Eventueel doopzondag
21-8	10e van de Zomer	23,1-12 (II,c)	
28-8	11e van de Zomer	27,12-23 (III)	16.30u ook Taizéviering – vanaf 16.00u oefenen

(De aanduidingen tussen haakjes verwijzen naar de hiervoor beschreven opbouw van Numeri.)

Liturgie rond Numeri

In de liturgie van de Numeri-leringen proberen we onszelf al vierend zo veel mogelijk een plaats te geven in het verhaal dat we lezen:

- In het drempelgebed begeven we ons zogezegd zelf ‘in de woestijn’ (*oamidbar*). Dat aloude verhaal gaat over ons. Wij zijn onderweg, en onderweg dreigen wij het visioen én elkaar kwijt te raken...
- Lied 655, dat we zingen als Gloria, vat in feite heel het Numeriverhaal samen. We zingen over een God die ons voorgaat “in wolk en vuur”, en over onze “verwondering” dat wij dóór de “ondergang” heen “naar zijn land geleid doorleven tot in eeuwigheid”. Al zingend nemen we in dit paaslied een voorschot op de wonderlijk goede afloop, ook als er onderweg niets voor pleit. Zo zingen doet mensen goed. Dus zing!
- In de acclamatie zingen we over ‘een vergesicht, een weg te gaan’.
- Aan het eind van de dienst brengen we ons het visioen van het land/saarde waarnaar we op weg zijn woordelijk te binnen. Door naar God én naar elkaar als gelofte de Tien Woorden uit te spreken waarin het leven in Gods nieuwe wereld wordt geschetst.
- De Priesterzegen aan het eind is oud-vertrouwd. Maar dat deze afkomstig is uit het Numeri-verhaal onderstrepen we deze weken door een klein stukje uit het omliggende verhaal erbij te lezen.

BINNENKOMEN

Luiden van de klokken

*Tijdens het luiden van de klokken worden we stil.
Uit de stilte staat de voorganger op.*

We gaan staan

Bemoediging en drempelgebed

- v. Onze Hulp is in de Naam van de ~~Heer~~
- g. DIE HEMLÉN AARDE GEMAAKT HEEFT
- v. In wolk en vuur, goede God,
gáát Gij mensen voor
dóór de woestijn
op weg naar het land van uw belofte.

Waar wij elkaar kwijt zijn,

2 Basisbeslissingen bij de start in de Ontmoetingskerk

2.1 Onze afkomst brachten we mee

De liturgieën uit de verschillende wijk-tradities vertoonden binnen de PGE al jaren grote overeenkomsten. In de twee jaar voorafgaand aan de overgang naar de gezamenlijke gemeente hebben we bovendien de verschillende wijzen-van-doen stapje voor stapje geharmoniseerd.

De grootste verschillen speelden echter aan het begin van de kerkdienst. Hoe begin je de kerkdienst? Begin je met een semispontaan welkom ('goedemorgen') of met een meer officieel welkom ('namens de kerkenraad heet ik u hartelijk welkom en wens ik u een heel goede morgen...'), en/of met een liturgische groet ('genade zij u, en vrede...')? Welke informatie geef je in je welkom? Wie spreekt de bemoediging en het drempelgebed uit, de ouderling of de voorganger? Wanneer en hoe gedenken we de overledenen, wie spreekt de gedachtenis uit en zingen we erbij en zo ja wat dan? Wat voor gevoelens wekt 'stilte' bij ons op?

Gaan we iets verder terug in de tijd, dan zien we op al deze punten grote verschillen in de oer-wijken van de PGE. Verschillen die diep raken aan gevoelens van sfeer en soms ook meer principiële² liturgische eigenheid van een wijkgemeente. Het verbaast dus niet dat het tot ver in 2015 voor de resterende Zuid- en Noord-wijken maar moeilijk was om een enigszins doorleefd gezamenlijk antwoord op deze vragen te geven.

In de Ontmoetingskerk hebben we met name in de vormgeving van het begin van de viering een nieuwe start gemaakt. Om verschillende redenen: Vanwege het nieuwe Samen van de gemeente. Maar ook omdat de nieuwe ruimte om aangepaste vormen vroeg³.

En zo is de wijze van doen in de Ontmoetingskerk, in het begin van de kerkdienst, voor iedereen nieuw geweest, uit welke oer-wijk men ook afkomstig was.

2.2 "Onze Hulp" als eerste woord

Vanaf de opening op 20 september 2015 beginnen alle vieringen in de Ontmoetingskerk als volgt:

- "Onze Hulp is in de Naam van de HEER" (Psalm 124:8)
- De voorganger spreekt deze woorden uit.

Het eerste deel van deze keuze, de woordkeus, is principieel gemotiveerd. We vieren in een heel Open Ruimte. "Hier kan van alles gebeuren", zo stralen de ruimte in het algemeen, en de witte muren en het open podium in het bijzonder, uit. En het éérste woord van onze zondagsmorgendienst maakt in één keer duidelijk wat er nú, in het komend uur, gaat gebeuren: Niet *WIJ* gaan voorop. Maar *HIJ*. En dát zal ons goed doen.

² Zo is het voorgaan van de Ouderling in bemoediging en drempelgebed tamelijk principieel. Je laat dan zien dat de eredienst niet 'van de dominee' maar 'van de gemeente' is.

³ Bijvoorbeeld kent de nieuwe ruimte twee (!) tafels. De tafels staan niet in het midden, maar terzijde. We staan daarom niet meer achter de tafel. En zodoende zijn er ook geen tafelkaarsen. Maar daarmee veranderde vanzelf het begin van de liturgie.

Dat in deze woorden de voorganger voorgaat, is pragmatisch gemotiveerd. Onder ouderlingen leefde her en der moeite rondom het uitspreken van liturgische taal. Dat gold ééns te meer voor het uitspreken van de 'woorden van gedachtenis', die in de Ontmoetingskerk direct volgen op het drempelgebed.

2.3 Gedachtenis tussen drempelgebed en 'eerste Psalm'

Heel vroeger... herdachten we de gestorvenen van de voorbije week voorafgaand aan de voorbeden. In de loop der jaren is de gedachtenis meer naar voren geschoven. Op deze wijze is de gestorvene in zekere zin de gehele dienst bij ons. De steen die gedurende de dienst zichtbaar op de pastorale tafel ligt, symboliseert deze aanwezigheid.

Gekozen is voor het moment tussen drempelgebed en eerste Psalm. De gemeente staat dan (nog/al), wat passend is.

We gedenken niet alleen met naam en data, maar ook met een karakterschets in twee/drie zinnen.

Als vanzelf klinkt na de gedachtenis de Psalm. En maar al te vaak past dat wonderwel.

Pas aan het eind van de dienst wordt de steen naar de gedachtenistafel gedragen, waar deze liggen zal tot aan het eind van het kerkelijk jaar.

2.4 Onze Vader volgens de Nieuwe Bijbelvertaling

Reeds heel vroeg in de aanloop naar de Ontmoetingskerk is de beslissing genomen om in ons gezamenlijk vieren voortaan het *Onze Vader* volgens de tekst van de Nieuwe Bijbel Vertaling te bidden.

Dat deden we niet uit hobbyisme. Het probleem was dat er in de verschillende wijken van de PGE verschillende oude vormen van het *Onze Vader* werden gebeden. Naast het klassieke *Onze Vader* werd in sommige wijken heel bewust het zgn. 'Oecumenisch *Onze Vader*' gebeden. En toen we in gezamenlijke vieringen beide versies tegelijk probeerden te bidden liep werkelijk iedereen vast.

De Nieuwe Bijbel Vertaling bood een toekomstbestendige uitweg uit dit dilemma.

Tenminste... in theorie... De praktijk was en is weerbarstiger. Zeker, we wennen er gaandeweg best wel een beetje aan. Als we samen het nieuwe *Onze Vader* bidden klinkt het echt mooi ritmisch, en echt meer en meer doorleefd. Maar dat het van ganser harte is..., dat zou te veel gezegd zijn.

Met regelmaat klinken dan ook kritische stemmen op dit punt: "Ik vind het vreselijk dat ik tegenwoordig tijdens het *Onze Vader* naar de beeldschermen moet kijken". Nu, dát hoeft gelukkig ook niet. Want na inmiddels alweer een paar jaar samen dit nieuwe '*Onze Vader*' in de kerk te hebben gebeden, en helemaal nadat we thuis ook wat hebben geoefend, kennen we de tekst tegenwoordig natuurlijk al lang uit ons hoofd. Zodat we prima met gesloten ogen kunnen bidden - ook als het scherm aan staat! Bovendien staat het '*Onze Vader*' áltijd⁴ afgedrukt in het liturgieboekje. Dat is overbodige luxe, vast en zeker. Maar *als* ons weerbarstige ouder wordende geheugen ons net op het verkeerde moment in de steek laat... dan kunnen we stiekem, door onze oogleden heen, gewoon snel even meelesen.

⁴ Altijd... behalve op 1 januari 2017. En oei, dat viel niet mee.

Niemand zal ons daarop aanspreken, toch! Dus houden we voortaan tijdens het *Onze Vader* die schermen gewoon voor gezien.

Ondertussen bidden we de nieuwe tekst al veel te lang om nu nog terug te keren naar de oude tekst. En gesteld al dat we dat zouden willen... naar welke van de twee teksten gaan we dan terug? En welke argumenten zijn daarin dan doorslaggevend?⁵

⁵ Ondertussen zijn we de enigen niet, die problemen hebben met de tekst van het Onze Vader. Sinds november 2016 wordt ook van onze Katholieke geloofsgenoten gevraagd een andere tekst te bidden dan men gewend was. Dit op verzoek van de *Congregatie voor de Goddelijke Eredienst en de Discipline van de Sacramenten* in Rome, die graag ziet dat in één taalgebied hetzelfde Onze Vader gebeden wordt. De verzamelde Vlaamse en Nederlandse bisschoppen hebben in hun dilemma echter niet, zoals wij, gekozen voor de tekst van de Nieuwe Bijbel Vertaling, noch voor de oecumenische versie, maar hebben aan het spectrum van tekst-tradities weer een nieuwe variant toegevoegd...

3 Ontwikkelingen in de liturgie in de Ontmoetingskerk

3.1 Ontmoeting vooraf

Bij de opening van de Ontmoetingskerk is aan de gemeente gevraagd vooral veel te *praten* in de ontmoetingsruimte, maar in de kerkzaal voortaan vooral *stil te zijn*. De gemeente heeft dit advies heerlijk genegeerd. Want het kón gewoon niet. Zo blij waren we om elkaar, na jaren van gescheidenheid, weer te zien. En zo blij zijn we nog steeds, met elkaar, met ons gebouw, met onze gemeente. En vooral: in onze stemmige kerkzaal heeft onze onderlinge ontmoeting ineens een andere diepgang. De ‘ontmoeting met elkaar’ en de ‘ontmoeting met God’ lopen door elkaar heen, zo ervaren we.

Vandaar dat sinds Herfst 2016 het kopje ‘Ontmoeten’ ook maar in het liturgieboekje is opgenomen. We beleven deze onderlinge ontmoeting in de kerkzaal vóór 10 uur immers in feite als een wezenlijk deel van de viering.

3.2 Toenemend doorleefde stilte

Maar ergens in dat moment van ‘ontmoeting’ verschijnt het woordje ‘stilte’ op de schermen. En het lukt ons als gemeente steeds beter. Samen worden we echt stil.

Misschien hangt het wel samen met het voorgaande punt, en kon dat kopje ‘ontmoeten’ ook worden opgenomen, *omdat* we de daarop volgende ‘stilte’ steeds meer samen vormgeven en beleven. De éne ontmoeting gaat naadloos over in de andere.

3.3 Werken aan eenvoud van taal

Kerkdienst is beleving. Wij leven mee, in het aloude verhaal van God en mensen. De liturgie wil daarom verbinden: het leven van nu met het oude woord, mensen van nu met de God van eeuwen.

Liturgie vraagt daarmee onontkoombaar om eigen taal. Het geheimenis van de kerk is té groot voor alleen de taal van krant, straat en tweets.

Tegelijk lukt de gezochte ‘beleving’ niet als de eigen taal van de liturgie onnodig ontoegankelijk wordt.

En zo is het in de taal van de liturgie vaak lastig balanceren...

Het meeste werk besteden we in dit verband als Liturgisch Beraad aan het Drempelgebed. Dat is altijd een heel eigen product. En in die zin ‘typisch Ontmoetingskerk’.

In het Beraad kijken we per periode vooruit naar thema en inhoud. En gaan we op zoek naar kansen voor verbinding: Wáár zijn de lezingen van de komende periode op uit, en waar raken ze aan het leven van hier en nu?

En dát gesprek vatten we vervolgens samen in het Drempelgebed. We ‘verdichten’ zogezegd het gesprek.

De uitdaging daarbij is om zo éénvoudig mogelijke woorden te vinden waarbij het geheim van God en mens toch open blijft.

Een voorbeeld hiervan is te vinden in het drempelgebed van de Veertigdagentijd 2016. In deze periode leven we elk jaar toe naar het wonder van Goede Vrijdag en Pasen. Op de rol stond dit jaar bovendien de lezing van de Hebreënbrief, waarin met name dat wonderlijke beeld centraal staat van een ‘Hemelse Hoge Priester’ die voor ons uit het hemels Heilige der

Heiligen betreedt. En tenslotte brachten de diakenen voor deze Veertigdagen het thema 'stap naar de a(A)nder' in.

Kortom, we hadden het liturgisch gezien druk, tijdens de zondagen van de Veertigdagen 2016.

En hoe kan het begin van de viering de deelnemers nu helpen om al die lijnen toch samen mee te beleven...?

Die uitdaging leverde het volgende drempelgebed op:

v. Rake­lings nabij, goede God
is uw zoon,
wáár wij ook zijn in ons leven -
én ver voor ons uit,
voorbij alle einde,
waar Hij het goede van ons leven
koestert en bewaart.

Leer ons in deze veertig dagen
ons te richten op hem
die ons stap voor stap voorgeat
op de weg naar elkaar
op de weg naar U.

G. AMEN

3.4 Maatwerk voor kinderen in de liturgie

3.4.1 Algemeen

In het eerste gedeelte van de eredienst én aan het eind zijn de kinderen erbij. Daar zijn we blij mee. En we houden rekening met elkaar. Hoe?

- Geen lange spanningsboog (maar op de Laatste Zondag\Gedachteniszondag blijkt elk jaar weer dat kinderen ook goed länger stil kunnen zijn).
- Toegankelijke taal in drempelgebed en kyriegebed.
- Aansprekende vormen van 'eerbied'.
- Een speciaal kindermoment (Mirjam en Micha, verhaal en lied), dat zowel wat vorm als wat inhoud betreft naadloos past in de dienst en dat ook voor volwassenen boeiend is. En zo is het moment van de kinderen, in hun eigen kring, tegelijk een moment van verbinding, voor jong én oud.
- Kinderen krijgen eervolle taken (koffer, adventskaarsen, [soms] drempelgebed).
- In de kinderdienst worden ook liturgische vormen gebruikt, parallel aan wat we in de hoofddienst doen. Zo sluit het één op het ander aan.
- De kinderen komen nétjes terug uit de kinderdienst.
- En dan maken we even inhoudelijk contact met elkaar.
- Om tenslotte samen te zingen, en samen zegen te delen.

3.4.2 Nieuw: Drie melodieën voor Mirjam en Micha

De verhalen van Mirjam en Micha zijn sterk, voor klein en groot. Soms schrijven we ze zelf, maar meestal ontvangen we ze per zondag van buiten onze gemeente.

Het bijbehorende lied is daarentegen een eigen product. Wekelijks verzorgen we zelf de open tekstregel.

Verhaal en lied tezamen zijn voorbeeld van zorgvuldige en creatieve hedendaagse liturgische vormgeving.

We kenden Mirjam en Micha al langer. Maar in de Ontmoetingskerk zagen we ook nieuwe kansen. Namelijk in de melodie van het lied.

De oude, éénvoudige, melodie mag de gewone, 'groene', zondagen blijven sieren. Maar daarnaast heeft onze cantor, Mathijs Kraan, in het voorbije jaar twee aanvullende melodieën gemaakt. Eén meer stemmige (maar eenstemmige) melodie. Voor de 'paarse' tijden – de tijden van inkeer, van Advent en Veertigdagen. En een zeer opgewekte, in het eind bijna meerstemmige, melodie voor de 'witte' zondagen: Kerst en de kersttijd, Pasen en de Paastijd. Zo krijgen ook de bijzondere liturgische tijden voor kinderen (en volwassenen) des te meer een eigen klank-kleur.

In de praktijk moeten we hier nog in groeien. (Vanwege andere projectkeuze konden we er in Advent en Kersttijd 2016 niet mee werken).

3.4.3 Nieuw: Kind in het drempelgebed

Tijdens de zondagen van de Advent 2016 deed het kind van de zondag mee in het drempelgebed⁶:

v.	God, die op ons toekomt,
doorbreek met uw stem onze sleur, onze verbeterheid.
k.	<i>Zeg in ons hoofd, zo kan het niet meer.
Zeg in ons hart, wees niet zo boos, en bang, en verdrietig.</i>
v.	Raak ons aan met uw ongekende liefde.
k.	<i>Geef ons nieuwe hoop,
nieuwe moed,
nieuw vertrouwen, in U en in elkaar.</i>
v.	Roep ons wakker en laat ons zien wat in de morgen gloort,
k.	<i>zodat wij vrolijk en vrij zullen leven, U tegemoet.</i>
A.	AMEN.

In een eigen evaluatie bleek de Kinderdienst positief over dit experiment. Het is de bedoeling deze vorm (kind als medevoorganger in drempelgebed) op te nemen in onze basis-manier-van-doen.

⁶ 'Advent' betekent min of meer toe-komst. Dat klinkt door in het gebed.

3.5 Responsies – de gemeente die meedoet

De responsies – het gesproken of gezongen antwoord van de gemeente, tijdens de eredienst – zijn en blijven omstrede.

Voor de één is het een gruwel. Die beleeft niets bij het “verplicht samen opzeggen van een paar rare zinnen vanaf papier of vanaf de schermen”. Voor de ander is het een essentiële manier om zichzelf een plaats in de viering te geven en zo de dienst me te (be)leven: “dit verhaal gaat over mij, ik mag er zelf in mee doen”.

En breng die twee vormen van beleving maar eens bij elkaar...

In de liturgie van de Ontmoetingskerk gaan we vanwege deze spanning behoorlijk zuinig met responsies om. Drempelgebeden met meerdere momenten van heen-en-weer tussen voorganger en gemeente proberen we te voorkomen. Soms spreekt de gemeente twee zinnen aan het eind. Soms alleen ‘amen’.

En als de liturgie om welke reden ook wat ‘drukker’ is dan laten we af en toe ook de gezongen responsie tijdens de voorbede weg.

3.6 Amen

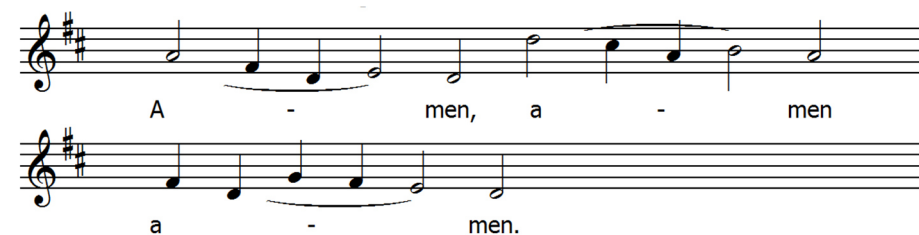
Aanvankelijk zongen we, vanuit de samengevoegde Zuid-Noord-liturgieën, een heel eenvoudig ‘amen’:

A - men

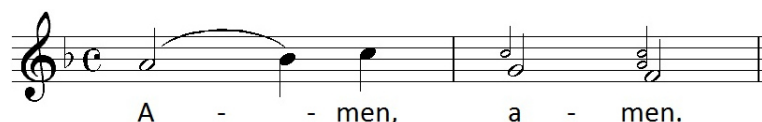
Dát was nou echt een kerkpolitiek compromis waar niemand koud of warm van werd. De kerkdienst eindigde bijna in mineur, voor je gevoel.

We zijn in de Ontmoetingskerk al (s)amen zingend op zoek gegaan. Bijvoorbeeld zongen we het ‘amen’ uit de apostolische geloofsbelijdenis:

Ook dát was ‘m niet. Té klassiek. Te splend. Te weinig opgewekt. In de Ontmoetingskerk moest dat beter kunnen, zo meende het Liturgisch Beraad.

En toen vonden we, zomaar ergens in Hengelo:

Amen!

3.7 *Finetuning* in details

Kleine bijstellingen kunnen soms grote effecten hebben⁷.

Een mooi voorbeeld van *finetuning* is het ‘wegbrengen van de gedachtenissteen’. Aanvankelijk deden we dit helemaal aan het eind van de dienst. Maar dan raakten ouderling en stenen onderweg vaak verdwaald in het gedrang van de koffie-file – waar terecht veel kritiek op kwam.

Nu doen we het na de gebeden. Een prachtig moment. Terwijl we, toch al, even wachten op de kinderen.

Evenzo hebben de lectoren in hun evaluatie afspraken gemaakt waardoor het lectoraat nog mooier wordt vervuld. Ze vermijden bijvoorbeeld slim het gedrang rondom de kinderkaarsen, bij het vertrek van de kinderen.

Tenslotte, als de kerkenraad binnenkomt ná het luiden van de klokken... dan is dat onnodig plechtstatig en doorbreek je bovendien de stilte. We proberen dus iets eerder binnen te komen, tijdens het luiden (wat nog niet *altijd* lukt...).

⁷ Het Avondmaal blijft in deze notitie buiten beschouwing. Maar de keuze om op 15 januari 2017 niet via twee gangpaden naar voren te lopen, maar slechts via één gangpad – en dus niet op twee punten, maar op één punt het brood uit te delen – was een heel mooi voorbeeld van ook zo’n éénvoudige beslissing die de hele viering ineens veel soepeler liet verlopen.

4 Essentiële bijzaken voor de liturgie in de Ontmoetingskerk

4.1 Kerkmuziek

Kerkmuziek is natuurlijk essentieel, als het over liturgie gaat. Aanvankelijk leek het orgelspel zowel voor als tijdens de dienst het nogal eens te moeten afleggen tegen de behoefte aan onderling gesprek. Gelukkig konden we voorkomen dat gemeente en organisten in een concurrentiestrijd terecht kwamen. De combinatie van zorgvuldige timing, akoestische demping, én af en toe een licht 'belerende' opmerking hebben ertoe geleid dat er nu veel meer aandacht en ruimte is voor de kerkmuziek.

Nu bovendien het instrumentarium ook nog eens fors wordt uitgebreid, met een prachtig koororgel en een zeer draagkrachtige vleugel, zijn er vooral heel veel kansen voor nadere creatieve bezinning op de rol van de kerkmuziek in de eredienst in de Ontmoetingskerk.

4.2 De akoestiek van de ruimte

In het begin heerste er akoestische chaos. Maar was is deze vakkundig aangepakt. De geluidsdemping en de fijn-afstelling van de geluidsinstallatie hebben heel veel effect gehad. En komt de beleving van de eredienst zeer ten goede. De demping maakt vooral stilte mogelijk... als we ons best doen.

4.3 Gebruik van de ruimte

Het meest creatieve gebruik van de ruimte was op Goede Vrijdag en Paasnacht 2016. Het podium stond in het midden van de kerkzaal. Als gemeente zaten we er omheen. Op het podium stond op Goede Vrijdag een groot kruis. En op diezelfde plaats stond in de Paasnacht de nieuwe Paaskaars. Als midden van de gemeente.

In onze kerkzaal kan vast nog veel meer!

4.4 Gebruik van het licht

Een punt van zorg voor velen voorafgaand aan de opening was het gebruik van het kleurenlicht in de eredienst. Zou dat niet heel kitscherig worden?

Vanaf Advent 2015 hebben we het toch geprobeerd. Ineens kleurde de kerk Paars.

Inmiddels zijn we zo ver dat het opvalt als per ongeluk een keer de *verkeerde* kleur (lees: geen kleur = wit) is ingesteld...

Ofwel, het is bij ons gaan horen. Mede omdat de kosters zorgvuldig de instellingen verzorgen.

4.5 Gebruik van de beeldschermen

In de studio ontstaat steeds meer vaardigheid in het bedienen van de camera's, het mixen van de verschillende video-bronnen, en zo het optimaal volgen van de eredienst. Hulde voor deze harde werkers in hun verborgen hokje.

Dat zij hun werk zo goed doen is zeer prettig voor mensen thuis⁸. Maar het is ook een mooie aanvulling op de beleving van de eredienst voor de aanwezigen in de kerk. Het avondmaalstel close up in beeld, de bloemen van de zondag, de kaart of de gedachtenissteen... Het voegt heel veel toe.

Af en toe gebruiken we de schermen tijdens de preek, of tijdens diaconale presentaties rondom de collecte.

Zorgvuldigheid en creativiteit zijn daarbij kernvoorwaarden.

Hier liggen nog grote kansen en uitdagingen.

4.6 Gebruik van de geluidsinstallatie

De geluidsinstallatie van de Ontmoetingskerk kent vele mogelijkheden. Heel af en toe maken we er ook in de vieringen gebruik van. Het kan een extra dimensie in de eredienst betekenen. Trijntje Oosterhuis (*Zevenmaal om de aarde te gaan* - 2015) en Maaïke Ouboter (*Dat ik je mis* - 2017) tijdens de laatste zondag van het kerkelijk jaar staan in het geheugen van velen gegrift. Dat waren bovendien zeer kostbare momenten van verbinding tussen jong en oud (al waren er, vanzelfsprekend, ook kritische reacties).

⁸ Sinds december 2016 kunnen mensen thuis live de kerkdienst volgen!

5 Reacties uit de Ontmoetingskerk

De kerkdiensten van de Ontmoetingskerk leveren heel veel reacties op. Vaak zijn die positief. Vaak ook kritisch. Wat valt er zoal uit de gemeente te horen:

- Ik houd niet van responsies. Ze spreken me niet aan. Staan me zelfs tegen. Ze maken dat ik niet graag naar de kerk meer kom.
- Ik vind het bijzonder jammer dat er veel minder responsies in de dienst voorkomen dan vroeger. Daardoor kan ik als gemeentelid niet echt meedoen in de dienst.
- Ik mis het vrolijke begin van de kerkdienst, met 'goedemorgen'.
- Gelukkig geen 'goedemorgen' aan het begin.
- Wat mooi dat we met 'God' beginnen.
- Het stoort mij dat de predikanten de kerkdienst 'openen'. De kerkdienst is toch van ons, als gemeente?
- Er doen veel te veel mensen mee in de kerkdienst. Lectoren, diakenen, kinderleiding, de ouderling die loopt met de steen. Wat een onrust.
- Wat lezen de lectoren mooi! En hoe respectvol oogt het dat ze de Bijbel van de Tafel mee naar boven dragen. En aan het eind weer terug leggen.
- Wat een knullig bijbeltje wordt er gebruikt voor de lezingen.
- Ik vind de stilte voorafgaand aan de dienst gekunsteld en onprettig.
- Ik vind de stilte weldadig. Maar er is wel wat weinig stilte in de dienst.
- Er is te weinig stilte in de dienst.
- Er is veel te weinig stilte in de dienst.
- Waarom mag ik niet praten tijdens de stilte? Wat is er mis met praten?
- Er klinken veel te veel woorden in de dienst.
- Het is veel te onrustig in de kerk. Het gekwebbel gaat maar door. Voorafgaand aan de dienst. Tijdens de collecte. Tijdens het avondmaal. Dat gaat ten koste van de ruimte voor bezinning. En ten koste van de eerbied.
- Is het zó veel gevraagd van mensen om één uur in de week onze mond te houden?
- Ik mis de vredegroet
- Gelukkig is de vredegroet weer verdwenen.
- Predikanten die zingen – een kwelling.
- We zijn gezegend met predikanten die kunnen zingen. Het over-en-weer zingen is een mooie liturgische vorm.
- Waarom zingen we steeds hetzelfde kyrie en gloria? Er bestaan toch veel meer mooie kyriës en glorialiederen?
- Waarom wisselen kyrie en gloria steeds? Ik moet steeds weer wennen.
- De liturgie is me veel te vrij en te bont. Het mag een stuk soberder.
- De zorgvuldige vormgeving in onze kerkdiensten doet mij erg goed.
- De liturgie is me veel te strak. Er mag niets bij ons. Wees alsjeblieft wat spontaner.
- Het is me überhaupt té liturgisch allemaal. Hoogliturgisch!
- Kunnen we niet gewoon zónder liturgie?
- Ik mis het *gesprek* met de kinderen.
- Fijn dat niet langer over de hoofden van de kinderen heen predikanten leuk moeten proberen te doen voor de gemeente.

- Die verhalen van Mirjam en Micha, die ken ik nu wel. Mag er niet eens iets anders?
- De verhalen van Mirjam en Micha, en ook de liedregel, zijn soms zo super-actueel. Petje af!
- Moet dat nou, drie orgels in onze kerk? Orgelmuziek is ouderwets, en spreekt me helemaal niet aan.
- Fijn dat er straks ook een vleugel komt.
- Voor mij hoeft zo'n vleugel echt niet. Geldverspilling.
- Er worden soms zó mooie stukken gespeeld door onze organisten. Kan dat niet een betere plek krijgen in de liturgie?
- De gemeente tatert dwars door het orgelspel heen. Hoe onbeschoft!
- Wat een zegen, dat Nieuwe Liedboek. Zo veel mooie liederen, oude en nieuwe.
- De liederen die we zingen zijn veel te vaak onbekend.
- Laat tenminste geen onbekend lied als slotlied zingen!
- Er ontbreken zo veel mooie oude liederen in het nieuwe liedboek.
- Dat nieuwe 'Onze Vader'... Zie in de hoofdtekst hierboven.
- Alleen over het 'amen' dat we sinds enkele maanden als 'voorlopig definitief amen' hebben gekozen... hebben we eigenlijk nog niets gehoord. Noch negatief. Noch positief.
Hoewel... niets gehoord??? De gemeente zingt steeds uitbundiger, steeds beter van harte meerstemmig... 'Amen'.

Het zegt ondertussen vast en zeker óók wat, dat de gemeente heel trouw en in groten getale de zondagsmorgenviering mee wil maken⁹.

O ja? En wát zegt dat dan?

Misschien wel, dat de vieringen in de Ontmoetingskerk ergens toch 'verbinden'. Wat anno 2017 een wonder mag heten.

Januari 2017

⁹ Terwijl we nota bene in onze Taizévieringen en Credovieringen varianten aanbieden die aan heel veel van de genoemde kritiepunten tegemoet komen.

6 Inhoud

0	Inleiding	3
1	Uitgangspunten voor de Liturgie in de Ontmoetingskerk	4
1.1	Leesrooster	4
1.2	Liedboek 2013	4
1.3	Periodeliturgie	5
1.3.1	Gedurende een periode de liturgie afstemmen op de lezingen	5
1.3.2	Voordelen van de periodeliturgie	6
2	Basisbeslissingen bij de start in de Ontmoetingskerk	8
2.1	Onze afkomst brachten we mee	8
2.2	“Onze Hulp” als eerste woord	8
2.3	Gedachtenis tussen drempelgebed en ‘eerste Psalm’	9
2.4	Onze Vader volgens de Nieuwe Bijbelvertaling	9
3	Ontwikkelingen in de liturgie in de Ontmoetingskerk	11
3.1	Ontmoeting vooraf	11
3.2	Toenemend doorleefde stilte	11
3.3	Werken aan eenvoud van taal	11
3.4	Maatwerk voor kinderen in de liturgie	12
3.4.1	Algemeen	12
3.4.2	Nieuw: Drie melodieën voor Mirjam en Micha	13
3.4.3	Nieuw: Kind in het drempelgebed	13
3.5	Responsies – de gemeente die meedoet	14
3.6	Amen	14
3.7	Finetuning in details	15
4	Essentiële bijzaken voor de liturgie in de Ontmoetingskerk	16
4.1	Kerkmuziek	16
4.2	De akoestiek van de ruimte	16
4.3	Gebruik van de ruimte	16
4.4	Gebruik van het licht	16
4.5	Gebruik van de beeldschermen	16
4.6	Gebruik van de geluidsinstallatie	17
5	Reacties uit de Ontmoetingskerk	18